

ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ ТА ЙОГО СКЛАДОВІ.

Інга ШЕВЧЕНКО (Кіровоград)

У статті розглядаються особливості використання технології проектування в системі професійно-педагогічної підготовки студентів творчого вищого навчального закладу, визначаються складові її змісту.

Шевченко И.Л. Педагогическое проектирование и его составляющие. В статье раскрываются особенности использования технологии проектирования в системе профессионально-педагогической подготовки студентов творческого высшего учебного заведения, выделяются основные компоненты ее содержания.

Ключові слова: проектування, розвиток, студенти, професійно-педагогічна підготовка.

Постановка проблеми. Сучасна парадигма вищої освіти передбачає створення нового освітнього середовища, яке в умовах інформатизації освіти повинно орієнтуватися на розвиток професійних якостей майбутнього фахівця. Роль проектної діяльності, методу проектів у розв'язанні цих завдань важко переоцінити, особливо в контексті вищої педагогічної освіти. Інтерес до проектування завжди виявляється в періоди нестійкого, інноваційного розвитку. Сьогодні знову радикально трансформуються культурні реалії, стереотипи життя, соціальні, політичні та економічні інститути, і проектування виявляється тією силою, потужністю якої здатна вирішити багато тупикових проблем вітчизняної освіти.

Отже, метою даної статті є вивчення особливостей використання технології проек-

тування в системі професійно-педагогічної підготовки студентів творчого вищого навчального закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

За останні десятиліття з'явилися численні публікації, присвячені аналізу проектного методу, в основі якого лежать ідеї Дж. Дьюї [1], що знайшли своє висвітлення в розробленому У. Кілпатриком методі проектів, тобто в організації навчання в процесі активної пошукової діяльності, спрямованої на розв'язання конкретної практичної проблеми. Основним мотивом такої діяльності є не стільки сам процес пізнання, скільки намагання розв'язати конкретну проблему, розробити необхідні рекомендації, що будуть використані на практиці. При цьому цінність проекту визначається його освітнім, розвивальним і виховним потенціалом, тобто можливістю залучити учнів до різноманітних видів діяльності, які забезпечують не лише розширення їхнього кругозору, життєвого досвіду, але й оволодіння різними способами творчої, дослідницької діяльності.

У 1920-х рр. минулого століття метод проектів став одним з найбільш популярних у вітчизняній освіті, однак закладені в ньому педагогічні завдання часто спотворювались. Зміст освіти визначався не стільки програмою,

інтересами учнів, скільки потребами навколишнього життя [2, 6]. Використання методу проектів змінювало форми навчальної роботи, переводило їх з класно-урочної системи на лабораторну і бригадну. В такій технології педагог виступав насамперед як організатор середовища та умов, необхідних для розгортання педагогічного процесу, в якому безпосередня активна роль належала учням. В процесі виконання різноманітних проектів учні відчували потребу в певних знаннях і уміннях, які вони одержували в міру необхідності. Для цього створювалися спеціальні підручники, пристосовані до роботи за методом проектів (підручник-газета, підручник-журнал), в яких містилася оперативна інформація. На думку С. Тюрберт, метод проектів – це “остання ланка в розвитку педагогічних ідей від школи-навчання... до вільної школи життя та дії необхідного атрибуту приналежності індустріальної держави” [3, 14]. Н. Крупська вважала, що метод проектів розвиває ініціативу школярів, привчає до планової роботи, вчить спостерігати, розвиває енергію, наполегливість у досягненні мети, привчає до самостійності, розширює сферу інтересів, реального і мисленнєвого спілкування [4]. Разом з тим теоретики і практики школи застерігали від спроб перетворення цього методу в універсальний засіб, вказуючи на небезпеку зменшення ролі систематичного навчання. В 30-ті рр. на основі постанов ЦК ВКП(б) метод проектів було ліквідовано, школа була переведена на традиційне навчання. “Табу” на проектну діяльність існувало аж до 90-х рр. минулого століття, а з навчального процесу було вилучено все цінне, що мав цей метод. Разом з тим, у зарубіжних школах Європи та Америки цей метод розвивався активно і досить успішно. Його популярність була обумовлена раціональним поєднанням теоретичних знань і практичного досвіду школярів для вирішення конкретних проблем [5, 39-40]. Особливе поширення він набув у Скандинавських країнах [6, 137-141].

Отримані результати. Проектування в освіті – це процес створення нових форм спільності педагогів, учнів, педагогічної громадськості, нового змісту та технологій освіти, нових способів і технік педагогічної діяльності та мислення. Предметом проектування є створення нових умов розвитку освіти в цілому, переходу її з одного стану в інший. В. Слободчиков виділяє такі типи робіт і основні етапи проектування:

– концептуалізація (розробка концепції проектованої реформи);

– програмування (сукупність необхідних видів діяльності в їх логічній і тимчасовій послідовності);

– планування дій щодо реалізації проекту, який включає в себе зазначені види розробок, реальні завдання, виконавців, кінцеві результати, їхніх споживачів;

– практична реалізація задуму (цілеспрямоване формування особливого виду ресурсів: інтелектуально-вольового, морально-позиційного, управлінського, професійно-діяльнісного тощо) [7, 16].

Творча проектна діяльність формує у студентів навички самостійної орієнтації у навчальній, науково-методичній та довідковій літературі, вчить добувати необхідну інформацію самостійно; активно розвиває основні види мислення; сприяє психічному розвитку; зберігає та підсилює “самість” студентів, намагання створювати, творити тощо; робота з “непідатливим матеріалом” зміцнює їхню емоційно-вольову сферу; сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, вчить мислити від абстрактного до конкретного; залучає студентів до реальної самоосвіти; сприяє інтеріоризації – переходу від зовнішніх дій до внутрішнього плану, та екстеріоризації – переходу внутрішніх дій до зовнішніх, тобто їх трансформацію; допомагає студентам усвідомлювати себе творцями своєї діяльності; посилює позитивну мотивацію навчання, бо проект вибирається та реалізується на основі власних інтересів, потреб та можливостей; формує творче системне мислення; привчає студентів до цілепокладальної діяльності, яка є головним компонентом перетворення інформації, енергії, самого себе; сприяє формуванню культури ділового спілкування, умінню аргументовано захищати свої позиції; посилює увагу, яка є значним стимулом для народження нових ідей, пошуку альтернативних рішень, їх аналізу та синтезу, як основи інноваційного мислення; формує внутрішній план дій та реалізує його на практиці.

Захоплення методом проектів на шкоду систематичному навчанню призвело до “розчарування” в ньому, однак у зв’язку зі становленням парадигми особистісно-орієнтованої освіти метод проектів переживає своє друге народження як ефективне доповнення до інших педагогічних технологій, що сприяють становленню особистості студента як суб’єкта діяльності та соціальних відносин. Для включення кожного студента в активний пізнавальний процес, оснований на застосуванні отриманих знань в практичній діяльності, необхідно створити адекватне навчально-предметне середовище, яке

забезпечувало б можливість вільного доступу до різних джерел інформації, спілкування з ровесниками, спільної праці під час вирішення різних проблем. Найбільш перспективним у цьому відношенні є метод проектів.

Використання методу проектів дозволяє реалізувати діяльнісний підхід у навчанні, застосувати знання й уміння, набуті при вивченні дисциплін на різних етапах навчання, інтегрувати їх у процесі роботи над проектом. При цьому за дидактичну одиницю беруть не будь-який розділ науки, а деяку частину конкретних матеріалів і учать сприймати комплекс як “поєднання різних явищ у сприйнятливих для мислення формах” [8, 189-190]. Це забезпечує позитивну мотивацію та диференціацію у навчанні, активізує самостійну творчу діяльність студентів у виконанні проектів.

Проекти застосовуються у процесі вивчення будь-якого курсу і дисципліни. Розвивальний ефект методу відчувається в активній допитливості, пізнавальному інтересі студентів, в оволодінні дослідницькими методами мислення, формуванні свідомого і творчого вибору оптимальних засобів перетворювальної діяльності з великої кількості альтернативних підходів з урахуванням її наслідків для природи і суспільства; вмінні мислити системно і комплексно, самостійно виявляти потребу в інформаційному забезпеченні діяльності, безупинно опановувати нові знання й застосовувати їх як засіб перетворювальної діяльності. Використання методу проектів сприятиме формуванню високого рівня здібностей і наукових знань у перетворенні матерії, енергії й інформації в інтересах людського суспільства і природної сфери з огляду на етичні норми.

Таким чином, проектна діяльність студентів забезпечує пріоритет надпредметних соціально значимих знань і умінь, що найбільше відповідає парадигмі особистісно-орієнтованої освіти, тому що саме ці знання і вміння дозволяють молоді упродовж життя успішно реалізуватися у професійній діяльності. В першу чергу це відноситься до групових проектів, коли працює невеликий колектив і в процесі його спільної діяльності з'являється спільний продукт. Не менш важливою є здатність працювати в колективі, брати на себе відповідальність, аналізувати результати діяльності, відчувати себе членом команди – підкоряти свій темперамент, характер, час інтересам загальної справи [2, 8].

Спеціалісти з проблем вищої школи відзначають, що стратегія сучасної освіти полягає в тому, щоб надати можливість студентам виявити свої таланти, творчий

потенціал для реалізації особистих планів [9, 311]. Освітній процес необхідно розвивати, спираючись на наступні дії: навчитися пізнавати (учитися); навчитися робити (працювати); навчитися жити разом; навчитися жити у злагоді з самим собою. Роль проектної діяльності, методу проектів у розв'язанні цих завдань важко переоцінити, особливо в контексті вищої педагогічної освіти. Ми погоджуємося з В. Зінченком, що “головним у перспективі розвитку освіти повинні стати живі знання, які ... відрізняються від мертвих тим, що вони не можуть бути засвоєні, вони повинні бути відтворені ... так, як відтворюється живий образ, живий рух, жива, а не мертва механічна дія” [10, 12]. В. Дахін також відзначає, що освітній процес повинен бути спрямований на прищеплення уміння отримувати “живі знання”, які є найбільш цінними у динамічно змінюваному світі [11, 45]. Від викладача чекають перевтілення з “передавача знань” у “творця”, аніматора і навіть інколи соціального помічника.

Подальший розвиток, особливу цінність та нову трактовку особистісно-діяльнісний підхід може набути саме в проектно-творчій системі навчання, коли на перший план в освітньому процесі виходять саме діяльність (створення образу світу і пізнання його в контексті створення) та особистість (професійна відповідальність за своє творіння). Як відзначає І. Зимняя, проєктивність освіти спрямована на формування проектної культури студентів, яка покликана об'єднати два до цих пір неперехрещених напрямки: гуманітарно-художній та науково-технічний [12, 59]. В. Горб вважає, що освітня програма вищого навчального закладу повинна бути проектом, основною метою якого є підготовка спеціаліста, здатного ефективно адаптуватися до динамічно змінюваних соціальних і професійних умов діяльності, який має високий рівень готовності до реалізації основних професійних функцій та здатний конструктивно впливати на характер і напрямок розвитку певних професійних сфер [13, 22-23].

Перехід від однієї освітньої системи до іншої як довготривалий, багатогранний і системний процес можливий через педагогічне проектування – нерегламентовану, творчу, поліфункціональну діяльність, що виконує аналітичну, прогностичну, конструктивну, організаційну і рефлексивну функції. Воно потребує розуміння, співтворчості, співпереживання авторів і користувачів, що дозволяє проекту виступати посередником між людьми, які мають спільність поглядів на його предмет, мету і цінності проектуємої діяльності. Суттєвою особливістю проекту-

вання в освіті є також його взаємозв'язок з інноваційною діяльністю, спрямованою на перетворення освітніх систем, і ця його особливість потребує звернення педагогічного колективу до фундаментальних психолого-педагогічних, соціокультурних, методологічних знань, до нових педагогічних технологій. Проектування охоплює цілісний процес виникнення та збирання задумів, їх трансформації у форму проекту, а потім підключення процедур, що забезпечують його прийняття та адекватне втілення.

Таким чином, відзначені характеристики педагогічного проектування дозволяють розглядати цей вид діяльності як майбутній фактор розвитку професійної компетентності педагогічного колективного суб'єкта в цілому, забезпечуючи:

- ріст емоційного задоволення від спільної діяльності;
- усвідомлення необхідності конструктивної взаємодії всіх членів колективу, постійного самовдосконалення, більш оперативної та гнучкої зміни як власної діяльності, так і діяльності всього колективу;
- переосмислення професійних цінностей, ідеалів, зміну професійних установок, позицій;
- ріст рівня та дієвості теоретичних знань, розширення їх методологічного компонента;
- збагачення орієнтації викладачів у сфері педагогічних технологій, оволодіння основами організації навчально-дослідницької діяльності студентів;
- прагнення викладачів до розширення сфери надпредметних знань;
- звернення педагогів до власної дослідницької діяльності;
- розвиток орієнтації на співробітництво зі студентами, посилення уваги до їхнього професійного розвитку;
- становлення готовності викладачів і студентів виступати співторцями освітнього процесу, колегами у дослідницькій роботі, співавторами творчих проектів.

Метою методу проектів є розвиток самоосвітньої активності студентів, в результаті творчої практичної діяльності вони створюють кінцевий продукт у вигляді нових знань і умінь. За допомогою методу проектів можна навчити студентів:

- виявляти та визначати наукові й практичні проблеми, проводити їх аналіз, знаходити шляхи розв'язання;
- розвивати вміння працювати з інформацією, знаходити необхідне джерело, наприклад, дані в довідковій літературі або в засобах масової інформації;

- застосовувати отриману інформацію з метою розв'язання поставлених завдань.

Метод проектів відноситься до числа нетрадиційних, активних методів навчання, тому він спроможний забезпечити:

- активність навіть тих студентів, які віддають перевагу мовчанню;
- розкриття студентами своїх здібностей, що формує у них впевненість в собі;
- комфортність навчання для студентів, оскільки вони перестають боятися негативної оцінки;
- удосконалення комунікативних навичок студентів, оскільки дає їм можливість більше висловлюватись;
- формування почуття професіонала у студентів вже в аудиторії вищого навчального закладу;
- розвиток у студентів ряду важливих здібностей (спільного прийняття рішень, творчого професійного мислення тощо);
- розвиток мислення – не просто відтворення засвоєних знань, а й їхнє використання у практично-орієнтованій діяльності, залучення студентів до вирішення проблем, максимально наближених до професійних.

Таким чином, опановуючи проектною діяльністю на професійному та особистісному рівні, майбутній вчитель сам стає суб'єктом цієї діяльності.

Висновки. Проектне навчання, метод проектів – корисна альтернатива класно-урочній системі, його потрібно використовувати як доповнення до інших видів прямого або непрямого навчання, як засіб прискореного росту і в особистому, і в академічному плані. При застосуванні нетрадиційних форм навчальної діяльності у процесі психолого-педагогічної підготовки студентів провідна роль має належати викладачеві, оскільки педагогічний процес, маючи об'єктивні внутрішні закономірності, у той же час є продуктом свідомої конструктивної діяльності викладача та його творчої взаємодії зі студентами. Педагогічний процес вимагає застосування тих форм навчальної діяльності, які максимально забезпечать потреби студентів у самореалізації, сприятимуть розвиткові професійно необхідних особистісних якостей. Застосування нетрадиційних форм діяльності, що базуються на принципах свідомості і активності, вимагає високого рівня самостійності самих студентів, що, в свою чергу, потребує перебудови педагогічного керування процесом навчання. Психолого-педагогічна підготовка повинна сприяти можливостям студентів і спонукати їх до задоволення об'єктивних потреб як в ідентифікації з

групою ровесників, так і самореалізації та професійній рефлексії. Формування професійних педагогічних умінь здійснюється за допомогою використання інтенсивних технологій навчання і засобів навчального проектування.

БІБЛЮГРАФІЯ

1. Dewey J. Democracy and Education. – N.V.: Uni. Press, 1922. – 324 p.
2. Чечель И. Метод проектов: субъективная и объективная оценка результатов // Директор школы. – 1998. – №4. – С. 3-10.
3. Тюберг С. Метод проектов. – М.: Мир, 1925. – 125 с.
4. Крупская Н.К. Метод проектов // Коммунистическое просвещение. – 1923. – №9.
5. Сасова И.А. Учебно-методическое обеспечение использования метода проектов в образовательной области «Технология»// Метод проектов в технологическом образовании школьников: Материалы Международного семинара. – СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2001. – С. 36-45.
6. Соколова Е.М. Педагогика диалога в Скандинавских странах // Сов. педагогика. – 1990. – №1. – С. 137-141.
7. Слободчиков В.И. Психологические основы личностно-ориентированного образования// Мир образования – образование в мире. – 2001. – №1. – С. 14-18.

8. Сухомлинська О., Колініченко К., Льченко Ж. та інші. Нариси історії українського шкільництва (1905-1933): Навчальний посібник. – К., 1996. – 415 с.

9. Шамова Т.И., Давыденко Т.М., Шибанова Г.Н. Управление образовательными системами / Под ред. Т.И.Шамовой. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 384 с.

10. Зинченко В.П. О целях и ценностях образования // Педагогика. – 1997. – №5. – С.3-16.

11. Дахин А.Н. Компетенция и компетентность: Сколько их у российских школьников. // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2004. – №2 (март-апрель). – С.42-47.

12. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе: Учеб. пособие для вузов. –М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.

13. Горб В.Г. Основная образовательная программа вуза: проблемы и решения // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2004. – №2. – С.22-31.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Шевченко Інґа Леонідівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: особливості професійної підготовки студентів мистецьких факультетів педагогічних вищих навчальних закладів у рамках сучасної гуманітарно-культурологічної парадигми.